

Katedra filosofie
a religionistiky

Čtení na léto — nejnovější publikace pardubické religionistiky

UNIVERZITA
PARDUBICE
FAKULTA
FILOZOFICKÁ

František Novotný

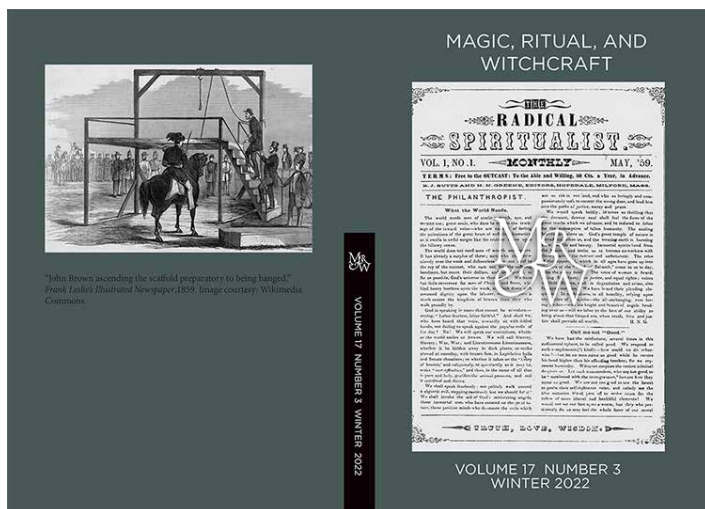
„The Birth of the Luciferians: Revisiting the Persecution of Heretics by Conrad of Marburg.“

Mediaeval Studies 83 (2021), 119—164.

V anglicky psaném článku se František Novotný věnuje postavě často nahlížené jako jeden ze symbolů krutosti středověké papežské inkvizice, Konrádovi z Marburgu, zavražděnému svými odpůrci v létě 1233. Konrád, první oficiálně jmenovaný papežský inkvizitor vůbec, je po staletí připomínán jako fanatický vyšetřovatel bezhlavě obviňující své oběti z účasti na satanských obřadech a také sadistický zpovědník pozdější světice Alžběty Uherské. František s tímto zažitým obrazem surovce nesouhlasí, a představuje Konráda jako ctižádostivého kariéristu, snažícího se za každou cenu splnit svěřené úkoly. Touto optikou se článek dívá na přízrak temné sekty uctíváčů Lucifera, který povstal během Konrádova inkvizitorského působení v letech 1231 až 1233, i na obvinění několika německých šlechticů z účasti v této sektě, která se Konrádovi nakonec zřejmě stala osudným. Argument článku lze shrnout tak, že s čím silnější opozicí se Konrád potýkal, tím sveřejněji se snažil dovolat podpory papeže pomocí tvrzení, že bojuje s neslychaným, přímo dábelským zlem.

Studie se opírá o rozbor situace kolem potlačování hereze v Německu i v širším kontextu latinského křesťanství první poloviny 13. století, o doklady Konrádových sporů s místními biskupy, i o fantaskní líčení údajných satanských rituálů, nejpodrobněji popsanych v bule *Vox in Rama*, kterou papež Řehoř IX. vydal v červnu 1233 na Konrádovu podporu. Svou pointou se Františkova studie řadí k názoru většiny moderních historiků, že středověkou papežskou inkvizici je třeba zkoumat ne jako projev náboženského fanatismu nebo nástroj na kořistění majetku, ale jako pragmatickou soudní instituci.

► Pokud si chcete článek přečíst, napište Františkovi: frantisek.novotny@upce.cz

John Brown ascending the scaffold preparatory to being hanged.
 Frank Leslie's Illustrated Newspaper, 1859. Image courtesy: Wikimedia Commons.

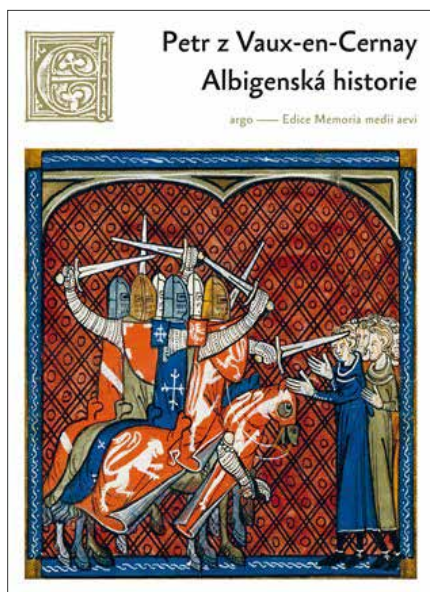
VOLUME 17 NUMBER 3 WINTER 2022

„Harbinger of the Witches’ Sabbath? The Emergence of Devil Worship Imagery in the Trial of the Templars.“

Magic, Ritual and Witchcraft 17/3 (2022), 367—392.

V této anglicky psané studii se František Novotný zabývá známým procesem s templářským řádem, který proběhl v letech 1307 až 1312 z popudu francouzského krále Filipa IV. Sličného. Pozornost je zde věnována těm obviněním proti templářům vznášeným, která připomínají motivy z pozdně středověkých a raně novověkých sabatů čarodějnic. Jde především o motiv tělesného styku s ďábelskými postavami a zjevení ďábla ve zvířecí podobě. Studie ukazuje, že obvinění z přímého kontaktu s ďáblem bylo při výsleších templářů používáno zřídkavě, a to především ve dvou místních vyšetřováních. František argumentuje, že se jednalo o vyšetřování neobvyklá, vyznačující se v prvním případě zvláštní blízkostí k papežskému dvoru, ve druhém nezkušeností vyšetřovatele a praktickými problémy, které z ní vyplývaly. Tematizace přímého kontaktu templářů s ďáblem během výslechů je v článku interpretována jako netypická, často až nouzová strategie vyšetřovatelů, kteří se tváří v tvář praktickým těžkostem při vedení výslechů obraceli jednak k učeným představám o spolku člověka s ďáblem, jednak k lidovějším, kazatelským a legendárním příběhům o projevech ďábla ve světě. Studie hodnotí proces s templáři jako událost, která ukazuje, že představy o lidech přímo uctívajících ďábla objevujících se ve hmotné podobě nebyly typické pro inkviziční vyšetřování heretiků kolem roku 1300. Jejich – byť okrajová – tematizace v templářské kauze nicméně přispěla k jejich propagaci v průběhu 14. století.

► Pokud si chcete článek přečíst, napište Františkovi: frantisek.novotny@upce.cz

„Předmluva.“ In: Petr z Vaux-en-Cernay, *Albigenská historie*.

Přel. Jana Zachová, Praha: Argo 2022, 5—17.

V předmluvě k českému překladu slavné kroniky *Křížové výpravy proti Albigenským* z pera cisterciáka Petra z Vaux-en-Cernay (přeložila Jana Zachová) se František Novotný zabývá rétorickými figurami ospravedlňujícími křížácký vpád do oblasti Languedoku v dnešní jižní Francii, iniciovaný především francouzským králem Filipem II. Augustem, k němuž došlo roku 1209. Předmluva přibližuje, jakým způsobem byl Languedoc líčen coby doupě heretické sekty katarů, prezentované v kronice coby násilný a sexuálně zhýralý spolek, k němuž se přidal sám hrabě Rajmund VI. z Toulouse, a který ohrožuje existenci katolické církve v regionu. Předmluva upozorňuje, že heterodoxní skupiny vyznávající přísnou dualitu dobrého Boha duchovního světa a ďábla coby zlého stvořitele hmoty v Languedoku kolem roku 1200 nepochybně působily. Jejich vylicení v propagandistické kronice nicméně téměř jistě neodpovídalo jejich skutečné podobě, a je třeba jej číst jako doklad dobových, a často také nadčasových strategií ospravedlnění útočné války.

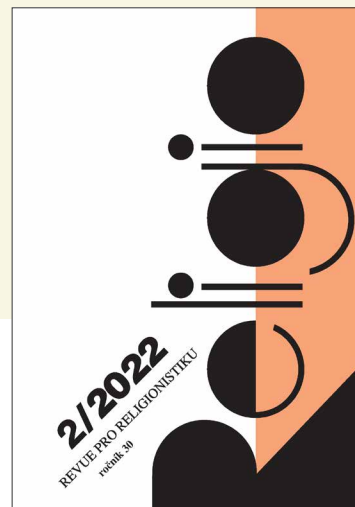
► Ukázkou z Předmluvy si můžete přečíst [zde](#) (kosmas.cz)

► Celá kniha je k zakoupení například prostřednictvím knihkupectví Kosmas
<https://www.kosmas.cz/knihy/275300/albigenska-historie/>

Jan Rokyta

„Násilí v husitských Čechách mezi lety 1418—1422.“

Religio 2 (2022), 135—156.

Jan Rokyta se ve své studii ptá po podobách nábožensky motivovaného násilí a jeho legitimacy v husitství v Čechách mezi lety 1418–1422 z hlediska motivace a kontextu, v němž násilí bylo opravnováno. Věnuje se radikalizaci, rozšíření tradičního uvažování o normování násilí, a to včetně tradiční teorie spravedlivé války. Tvrdí, že v roce 1418 došlo ke zlomu, který vyznačoval přechod od počátečního étosu nenásilí v husitství k otevřeně násilnému jednání. Násilí zde lze rozčlenit do kategorií proticírkevního násilí, násilí měnicího společenské normy a dále „války na obranu kalicha“.

Jan zkoumá referenční rámce násilí, které sestávají z představ a vnímání určité historické situace a zahrnují i vytvoření obrazu nepřítele. Například křížová výprava byla chápána jako přímé ohrožení českého reformního úsilí. Biblická postava Jozua zase poskytovala motivaci válečníkům. Proměnou však prochází i samotné chápání Krista, který rovněž slouží jako referenční rámec násilí: z tradičního tvůrce pokoje se stává válečníkem.

► Článek je volně dostupný z webových stránek časopisu *Religio: Revue pro religionistiku*,
<https://journals.phil.muni.cz/religio>

„Karl Jaspers a atomová bomba.“

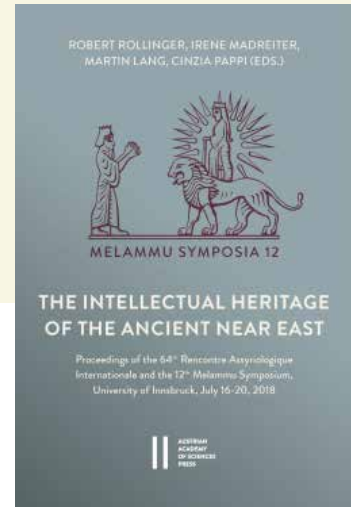
Filosofický časopis 1 (2021), 99—117.

Jaspers je jeden z prvních filozofů věku atomových zbraní, který se podrobněji zabýval tématem vojenské techniky a jejího dopadu na lidstvo. Základní otázkou je, zda Jaspersovy myšlenky obstály pod zorným úhlem historie a dokázaly dostatečně objasnit vratkost mírové koexistence obou mocenských bloků za studené války i nebezpečí, která z toho pro celé lidstvo vyplývala.

Jan Rokyta ve své studii vyzdvihuje, že Jaspers rozeznává odhodlání jednotlivce zabránit válečnému konfliktu, ať již jde o prostého vojáka nebo politika. Odhodlání jednotlivce, které překračuje poslušnost legitimní moci mající kompetenci válku vyhlásit, má důležitý nadčasový dopad. Přestože však Jaspers předpokládá, že jednotlivec je ve své volbě vázán politickým přesvědčením o demokracii a svobodě, studie argumentuje, že lidé, jejichž konání v daném kritickém okamžiku mělo vliv na budoucnost světa, tak mnohdy činili bez politických předpokladů. Jejich motivací mohlo být i pouhé zděšení. Problematické je rovněž Jaspersovo chápání institucionálního fungování armády, včetně procesu rozhodování a dále poněkud naivní představa o vztahu vědců k etickým otázkám a k možnostem kontroly výsledků jejich výzkumů. Právě z těchto předporozumění patrně pramení i některé Jaspersovy myšlenky o ideálu naprostého odzbrojení.

► Článek je volně dostupný z webových stránek Filosofického časopisu,
<https://filcasop.flu.cas.cz/cz/nedavna-cisla/60-1-2021>

František Válek

„Cultural Transfer in Light of Seth Baʿal and Their Relationship.“

In: *The Intellectual Heritage of the Ancient Near East*. Vienna: Austrian Academy of Sciences Press 2023, 443—458.

František Válek v článku prozkoumává otázku kulturního přenosu na základě dynamických vztahů mezi západosemitským Baʿalem a egyptským Sutechem. Obě božstva bývají v materiálu nezdědka zaměňována – co byl pro Egypťana Sutech, byl pro Semitu Baʿal. Tato perspektiva byla ve zjednodušené podobě přejata také širší badatelskou obcí. Ta posléze začala obyvatelům starověkého světa podsouvat svou vlastní perspektivu. Například když Egypťané vyobrazili sutechovskou postavu oděnou do hávu s mírnými syrskými prvky, badatel hned vidí, že se nejedná o Sutecha, ale jde o Baʿala. A to i přesto, že egyptský umělec k vyobrazení napsal popis o Sutechovi. Detailnější prozkoumání pramenného materiálu nás nutně vede k opravení zajeté perspektivy. To, že někdy mohl být Baʿal a Sutech zaměněn, neznamenalo, že by Egypťané a Semité tato dvě božstva v jiných případech nerozlišovali. Naopak se ukazuje, že do velké míry záleží na konkrétním kontextu, ve kterém může dojít buď ke ztotožnění, nebo k odlišení jednotlivých postav pantheonu. V textu je představena teorie kontextuální zaměnitelnosti, která nám může pomoci pochopit kdy, proč a jak může zaměňování čehokoliv za cokoliv dávat dobrý smysl nebo naopak působit zcela nesmyslně.

Lucie Valentinová

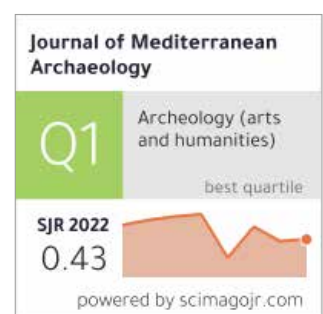
„Miniature Crowd Frescoes of Knossos: The Topography of the World Seen.“

Journal of Mediterranean Archaeology 35/2 (2022), 169—197.

Lucie Valentinová se ve svém článku o „miniaturních“ freskách z krétského Knóssu zamýšlí nad tím, jak mínójská civilizace chápala a zobrazovala vztah člověka ke světu. Dosavadní interpretace těchto fresek předpokládaly, že jejich hlavním tématem je rituál a domýšlely, co by mělo být jeho obsahem: zjevení bohyně, vystoupení kněžky, akrobacie na býku či přímo Ariadnin tanec, o kterém se zmiňuje Homér?

Tyto spekulace podle Lucie přehlížejí zobrazovací prostředky, které autoři fresek používali (vertikální perspektivu, potlačenou fokalizaci a kompozici podobnou mapě) a které zdůrazňují spíše jejich nenarativní rozměr. Ten svědčí pro to, že mínójské fresky nemohly fungovat jako ilustrace či protějšky rozvinuté orální epiky, kterou badatelé ve starých mediteránních kulturách většinou automaticky předpokládají, ale ani jako ilustrace rituálu chápaného jako transformativní událost.

Co se tedy z těchto fresek můžeme dozvědět o poněkud záhadné mínójské civilizaci, která našemu pochopení stále uniká, už jen proto, že nemáme k dispozici rozluštěné písmo? Miniaturní fresky zřejmě zobrazovaly lokality, které se rozkládaly zvenčí za zdmi, na nichž byly namalovány. Místnosti s takovými freskami patrně tvořily jakousi síť napříč mediteránním prostorem, po kterém se mínójské mořeplavci pohybovali. Na takovou „mentální mapu“ však nehleděli z ptačího pohledu a nezdá se, že by byla přenositelná. Šlo o organizaci prostoru, která byla závislá na fyzické přítomnosti člověka. Protože zobrazovací postupy mínójských fresek obecně neposkytovaly divákovi žádný pevný bod, z něž by na ně mohl pohlížet, v případě knósských miniatur je tak divák absorbován zobrazeným hledícím davem. Můžeme domýšlet, že mínójská kulturní organizace prostoru nebyla závislá na osobní, ale spíše na kolektivní identitě.

► Plnou verzi článku, publikovaného v prestižním časopise Journal of Mediterranean Archaeology, si můžete stáhnout prostřednictvím univerzitního přístupu k databázi EBSCO